

Центр
оборонних
стратегій

NATIONAL
ENDOWMENT
FOR
DEMOCRACY

SUPPORTING FREEDOM AROUND THE WORLD

Проект: «Зміцнення законодавчої бази
та запобігання безкарності
за порушення прав людини»

Особливості відповідальності командирів.

«Бойовий імунітет» як одна із гарантій
захисту прав військовослужбовців

Підсумки круглого столу

Київ, 2021

ЗМІСТ

Анотація	3
Виступи. Пропозиції. Висновки	4
Андрій Загороднюк	4
Віктор Назаров	4
Денис Осмоловський	6
Ілля Костін	7
Микола Хавронюк	8
Мартін Моллой	9
Павло Богуцький	11
Сергій Личик	12
Анатолій Маркевич	13
Олександр Мусієнко	14

АНОТАЦІЯ

14 грудня 2021 року за ініціативи ГО «Центр оборонних стратегій» при підтримці та сприяння Національного фонду на підтримку демократії (NED) проведено круглий стіл на тему: «Особливості відповідальності командирів. Бойовий імунітет, як одна із гарантій захисту прав військовослужбовців».

Актуальність порушеного питання зумовлена триваючою понад 7 років агресією Російської Федерації проти України, необхідності захисту військовослужбовцями Збройних Сил України недоторканості та територіальної цілісності України в умовах постійного збройного протистояння з ворогом.

Законодавство України не у повній мірі надає відповідь на питання щодо захисту командирів та підлеглого особового складу від можливих безпідставних кримінальних переслідувань за прийняті рішення та виконані завдання під час проведення бойових операцій.

Крім того, надзвичайно важливим є питання неухильного дотримання військовослужбовцями норм та принципів міжнародного гуманітарного права, правил застосування сили задля захисту населення, об'єктів культурної цінності, цивільних об'єктів та інфраструктури від можливого ураження зброєю під час проведення воєнних операцій в умовах відсічі збройної агресії проти нашої держави.

У засіданні круглого столу взяли участь іноземні партнери, науковці, правозахисники, представники Збройних Сил України та Офісу Генерального прокурора та національні експерти.

В цілому, учасники круглого столу висловили думки, що запропонована тема надзвичайно актуальна та потребує належної уваги. Позитивно було прийнято пропозиції спрямовані на імплементацію «бойового імунітету» в українське законодавство.

Також, майже усіма учасниками було висловлено думку, щодо необхідності вдосконалення українського законодавства, зокрема Кримінального кодексу, в частині Глави XIX – військові злочини.

Експерти наголосили на важливості реформування та створення повноцінної системи військової юстиції, яка б складалась із юридичної служби Збройних Сил України, військової прокуратури, військової поліції, судів із відповідними військовими палатами, колегіями, та/або спеціалізаціями, військової адвокатури.

Учасники були ознайомлені з проектами законодавчих пропозицій, розробленими «Центром оборонних стратегій». У результаті експертів нашого Центру було запрошено до складу робочої групи під головуванням пана Миколи Хавронюка з розробки нового Кримінального кодексу, з метою впровадження принципу «бойового імунітету» та вдосконалення інших положень Кодексу щодо кримінальних правопорушень у військовій сфері.

ВИСТУПИ. ПРОПОЗИЦІЇ. ВИСНОВКИ

Під час відкриття заходу

Андрій Загороднюк, Голова правління ГО «Центр оборонних стратегій»

акцентував увагу на важливості тематики круглого столу в умовах продовження агресивних гібридних дій Росії проти України, запропонувавши присутнім долучитися до фахової дискусії щодо започаткування процесу імплементації нових принципів в українське законодавство.

Перш за все було наголошено на необхідності впорядкування питань відповідальності військовослужбовців за прийняття рішень в умовах бойових дій, коли фактично не можливо передбачити негативні наслідки, настання яких є неминучим в умовах війни.

Відомо багато випадків, які досить негативно впливали на моральний стан військовослужбовців, які були демотивовані та не проявляли необхідної ініціативи під час виконання бойових завдань.

Практика західних партнерів, НАТО, а також провідних держав з досвідом ведення бойових дій вказує на наявність в різних системах права чіткої межі відповідальності, яка може настати в цивільному житті, у порівнянні з відповідальністю військовослужбовців, зумовленою можливими ризиками під час проведення воєнних операцій.

Для розуміння способу врегулювання даного питання та пошуку найбільш оптимальних шляхів удосконалення національного законодавства необхідне предметне обговорення існуючої проблематики у фаховому науково-експертному середовищі.

Представники українського Парламенту готові підтримати такі ініціативи, проте успішність розгляду народними депутатами України відповідного законопроекту на пряму залежить від якості опрацьованих матеріалів.

Віктор Назаров, радник Головнокомандувача Збройних Сил України з політичних питань, генерал-майор, перший заступник начальника Головного оперативного управління Генерального штабу ЗС України (до 2019 р.),

у своєму виступі детально розкрив особливості планування та проведення воєнних операцій з урахуванням досвіду участі військових частин та підрозділів Збройних Сил України у бойових діях під час проведення антитерористичної операції та операції Об'єднаних сил на Сході держави.

Доповідач наголосив на значній актуальності тематики круглого столу, яка впродовж багатьох років залишається важливою для командувачів та командирів усіх рівнів до молодшого сержантського складу включно.

На прикладі розгляду відповідними судовими інстанціями кримінального провадження за пред'явленим йому обвинуваченням у зв'язку загибеллю 14 червня 2014 р. під час проведення АТО 49 військовослужбовців (внаслідок ураження контрольованими Росією незаконними збройними формуваннями за допомогою переносного зенітного ракетного комплексу військово-транспортного літака Іл-76, який під час виконання бойового завдання здійснював посадку в аеропорту «Луганськ») висловив власне бачення щодо недосконалості кримінального законодавства, яке об'єктивно не враховує специфіки виконання військовослужбовцями бойових завдань.

Чинною редакцією статті 42 Кримінального кодексу України (щодо діяння, пов'язаного з ризиком) визначено, що ризик не визнається виправданим, якщо він завідомо створював загрозу для життя інших людей.

Зазначений припис є абсолютно неприйнятним для військовослужбовців, оскільки виконання кожного бойового завдання та рішення, що приймаються командиром – це завжди ризик: ймовірність вогневого ураження противником, втрати особового складу тощо. Проте ці завдання виключно направлені на досягнення вкрай важливої суспільно корисної мети щодо оборони нашої держави від ворога.

Крім того, наведене у розділі XIX (Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення) визначення поняття «бойова обстановка» не відображає реалій перебування військ в бойових умовах, сучасного швидкоплинного бою та не враховує високої ймовірності розвитку конкретної ситуації внаслідок багатьох зовнішніх чинників, які об'єктивно не можливо було передбачити.

Було наведено приклади проведення воєнних операцій провідними арміями світу, однак такі операції були невдалими незважаючи на наявність сучасного озброєння та військової техніки, можливість оперативного одержання розвідувальної інформації тощо, що суттєво відрізняється від стану технічного оснащення Збройних Сил України. Незважаючи на ретельне планування бойового завдання, його результати призводили до втрат особового складу, ураження противником бойової техніки, загибелі мирного населення чи пошкодження цивільних об'єктів, що перебувають під захистом міжнародного гуманітарного права.

За результатами проведених розслідувань усі військові командири, які допустили прорахунки під час планування та безпосереднього проведення таких операцій, були притягнуті до відповідальності, але ця відповідальність не була кримінальною.

Як свідчить досвід виконання Збройними Силами України бойових завдань, сприйняття командирами наявної інформації в реальному часі з урахуванням існуючої

загрози, конкретної обстановки та отриманих розвідувальних даних може призводити до прийняття помилкових рішень щодо способу чи порядку виконання бойового завдання.

Також є випадки, коли військове командування об'єктивно розуміє неминучість втрат особового складу, чи бойової техніки у зв'язку з переважаючими силами ворога, можливістю нанесення противником вогневого ураження з місць, які є недосяжними для наявного озброєння, яким можна відкрити вогонь у відповідь. Проте ймовірний розвиток бою у таких випадках не може надати командирю права припинити виконувати бойовий наказ.

Практика проведення АТО вказує на наявність випадків, коли противник, грубо порушуючи норми та принципи міжнародного гуманітарного права, здійснював вогневе ураження з використанням цивільних об'єктів чи транспортних засобів, що не дає можливості командирю об'єктивно оцінити бойову обстановку та ідентифікувати ворога.

Інший негативний приклад, коли місцеве населення внаслідок інформаційного впливу та пропаганди Російської Федерації вчиняло незаконні дії проти військових формувань, які брали участь в АТО. Оскільки Збройні Сили України не наділені правоохоронними функціями, застосування сили проти цивільних людей за цих обставин є неможливим. Блокування у такий спосіб військових підрозділів та неможливість продовження руху до визначених районів призводило до зриву виконання бойових завдань, втрати бойової готовності тощо.

Окремо було звернуто увагу на застарілі пострадянські принципи, що застосовуються під час прийняття командиром рішення на виконання бойового завдання. Доктринальні документи НАТО щодо планування бойових операцій містять істотні відмінності та не передбачають визначення для командира способу виконання ним завдання. Такий підхід надає можливість командирю самостійно приймати рішення з огляду на наявні сили та засоби, їх стан готовності, реальну бойову обстановку та інші важливі чинники, які для вищого командування можуть бути не відомі.

Запровадження ефективних механізмів та принципово нових управлінських рішень безумовно має позитивний вплив на процес прийняття командирами рішень. Такий підхід у подальшому знайшов практичне застосування під час проведення АТО.

Денис Осмоловський, правозахисник та директор інформаційного агентства «Єдина служба правової допомоги», звернув увагу присутніх на існуванні негативної практики направлення до суду матеріалів кримінальних проваджень проти військовослужбовців, які були неякісно розслідувані та не враховували низки факторів, які впливали поведінку військовослужбовців чи прийняті командирами відповідні рішення.

Військовослужбовці, які виконують обов'язки військової служби в районах ведення бойових дій, знаходяться в досить складних умовах, у постійній напрузі та під впливом факторів, які негативно впливають на їх морально-психологічний стан.

У разі оголошення підозри у вчиненні військового кримінального правопорушення такий військовослужбовець, окрім іншого, починає перебувати під впливом тиску слідства та страхом бути покараним своїм командиром. За таких умов визнати вину військовослужбовця дуже легко, оскільки військовослужбовець, погоджуючись з доводами та аргументами слідства, не до кінця усвідомлює необхідність захисту своїх прав. Лише надання якісного правового захисту військовослужбовцю під час розгляду справи у суді може бути гарантією уникнення випадків безпідставного притягнення до кримінальної відповідальності.

Без належного розуміння слідчими правоохоронних органів, керівниками органів процесуального керівництва та державного обвинувачення тих завдань, які виконують Збройні Сили України в умовах збройної агресії проти України, виправити такий стан справ дуже складно.

Так звана надмірна процесуальна активність у кримінальних провадженнях ставить під загрозу спроможність виконання Збройними Силами України визначених завдань та функцій.

До дискусії за допомогою відеоконференцзв'язку долучився **Ілля Костін, адвокат, учасник бойових дій,** який висловив досить категоричну позицію щодо відсутності сприяння зі сторони правоохоронних органів у виконанні важливих завдань, які виконують військові формування держави.

Звернув увагу на неналежне проведення судових експертиз, призначених у кримінальних провадженнях стосовно військовослужбовців, результати яких не сприяють встановленню дійсних обставин, причин та умов скоєного правопорушення.

Зауважив на необхідності створення системи військової адвокатури, здатної ефективно здійснювати захист прав військовослужбовців.

Навів приклади з власного досвіду щодо недостатньої фахової підготовки суддів, які здійснюють розгляд справ військовослужбовців. Це спричинено відсутністю спеціальних знань у воєнній сфері з огляду на специфіку військового законодавства.

Микола Хавронюк, доктор юридичних наук, професор кафедри кримінального та кримінального процесуального права Національного університету «Києво-Могилянська академія»,

висловив позицію щодо наявності у законодавстві України певної правової невизначеності та відсутності єдиного розуміння практики застосування кримінального законодавства у справах проти встановленого порядку несення військової служби.

Перш за все це полягає у проблематиці об'єктивного встановлення дійсного причинного зв'язку між діями військовослужбовця і кінцевим результатом внаслідок такої поведінки.

На прикладі справи генерала Віктора Назарова зауважив на відсутності причинного зв'язку між прийнятим рішенням та наслідками його виконання, оскільки відбувся вплив зовнішніх факторів, яких не можливо було передбачити і запобігти.

Крім того наявна проблема відсутності належного тлумачення відповідних правових конструкцій, доведення таких роз'яснень до слідчих органів та сторони обвинувачення з метою формування єдиної практики їх застосування.

На даний час у складі робочої групи працює над проектом нової редакції Кримінального кодексу України, та повідомив про підготовку більш удосконаленої редакції відповідної статті, якою пропонується передбачити кримінальну відповідальність за недбале ставлення до військової служби, з метою недопущення правових колізій. Крім того, оновлена редакція кримінального законодавства передбачає розвиток відповідних правових норм, які повинні стати запобіжником для безпідставного кримінального переслідування військовослужбовців.

Поінформував про результати дослідження спроможності судової системи забезпечувати правосуддя в умовах збройного конфлікту на сході України проведеного у 2016 – 2017 роках в рамках Програмної ініціативи «Права людини і правосуддя» Міжнародного фонду «Відродження». Отримані результати викликали велике здивування у експертного середовища, оскільки в умовах збройної агресії проти України власна правоохоронна система притягує тисячі наших військовослужбовців, які виконують бойові завдання на Сході України, до кримінальної відповідальності, приблизно 7 відсотків особового складу були під підозрою вчинення злочинів. Поряд з тим, факти скоєння противником воєнних злочинів та злочинів проти людяності належним чином не були кваліфіковані, єдиної позиції у державі щодо таких злочинних діянь тривалий час не було.

Посилює проблематику правильного застосування кримінального законодавства відсутність фахівців, які спроможні належним чином розслідувати і забезпечувати державне обвинувачення в судах, через розформування системи військової юстиції. Підготовка персоналу для військових прокуратур передбачала здобуття майбутні-

ми офіцерами військової освіти та одержання спеціальних знань у військовій сфері. Проте, слідчі державного бюро розслідувань, які здійснюють розслідування військових злочинів, не володіють необхідними знаннями у цій сфері та не розуміють завдань, які виконують військовослужбовці в умовах ведення бойових дій.

Необхідне введення військової спеціалізації у систему правосуддя. Незважаючи на наявність у судовій владі суддів, які мають досвід проходження військової служби, на рівні держави це питання не розглядається. Обов'язково потрібно запроваджувати відповідну систему підготовки суддів шляхом проведення на базі Національної школи суддів постійно діючих курсів для вивчення військової справи та підвищення кваліфікації. Аналогічно це стосується запровадження відповідної системи підготовки для прокурорів.

Наступним важливим питанням є наявність кількох правоохоронних органів, уповноважених на розслідування скоєних військовослужбовцем кримінальних правопорушень. Така конкуренція правоохоронної системи держави є неправильною, повноваження щодо підслідності повинні бути в одного правоохоронного органу. Лише у такому випадку можна вести мову про підвищення фахового рівня слідчих, їх професійну підготовку, а також відповідальність за результати проведених розслідувань.

Наголосив на необхідності реформування Військової служби правопорядку Збройних Сил України, створення Військової поліції, надавши додаткові повноваження з метою виявлення військових злочинів.

Існуюча система знаходження територіальних органів Державного бюро розслідувань не відповідає вимогам сьогодення через значну віддаленість від фактичного розташування військових підрозділів. Це також стосується органів прокуратури. Необхідні законодавчі зміни щодо наближення відповідних структурних підрозділів правоохоронних органів до військових гарнізонів, місць дислокації військ (сил) та районів виконання бойових завдань.

Мартін Моллой (Martin Molloy), спеціальний радник Міністерства оборони України (Великобританія),

повідомив, що Великобританія також зіштовхується з більшістю проблем, які були озвучені попередніми доповідачами, у тому числі що стосується застосування принципу бойового імунітету.

Наголосив, що при вирішенні питання щодо застосування до військовослужбовця бойового імунітету найважливішим є обов'язковість дотримання міжнародного гуманітарного права при проведенні воєнних операцій.

Є ключові принципи, які формують основу бойового імунітету. Перш за все це стосується з'ясування на найвищому, стратегічному рівні причин виникнення воєнного

конфлікту. Наступним важливим чинником є об'єктивна оцінка рішення військового командира та з'ясування обставин, в яких він знаходився. Важливо не допускати проведення розслідування на підставі фактів чи інформації, які стали відомі після події, яка розслідується. Командир може нести відповідальність за прийняті рішення лише з урахуванням конкретної обстановки, відповідних умов та на підставі тієї інформації, якою від оперував на час прийняття рішення.

Законодавча база Великобританії передбачає наявність окремої системи юридичної відповідальності військовослужбовців. Юридична відповідальність військовослужбовців входить до загальноправової системи відповідальності Великобританії. У разі вчинення військовослужбовцем злочину відповідне розслідування проводиться органами військової юстиції.

Також необхідно наголосити на керівних принципах, які застосовуються під час прийняття командиром рішення, основним з яких є делегування повноважень. Вище командування визначає загальний задум операції, а також межі дозволених та заборонених дій. Крім того, командири повинні діяти виключно відповідно до наявних у них повноважень. Кожен військовослужбовець може відмовитися виконувати завдання, коли розуміє, що відданий наказ вищого командування є явно злочинним.

Вище командування підрозділів НАТО мають радників юридичних та політичних питань для надання підтримки у прийнятті рішень. Такі радники не підпорядковуються командирам, є незалежними експертами та надають професійні поради через відсутність пов'язаних відносин підлеглості. Радники, що його рішення. У разі прийняття командиром рішення, яке виходить за межі його повноважень, радники зобов'язані про це повідомляти командира. Проте, остаточне рішення приймається виключно командиром, оскільки це його відповідальність, а радники можуть не володіти розвідувальною інформацією, розвитком конкретної бойової обстановки тощо.

Не менш важливою основою є професійна освіта особового складу. Програми підготовки військовослужбовців усіх категорій передбачають обов'язковість вивчення протягом 18 місяців норм міжнародного гуманітарного права. Відповідна підготовка організовується та проводиться представниками Міжнародного комітету Червоного Хреста, яка направлена на необхідності дотримання прав людини та захисті жертв війни.

Стандарти НАТО передбачають обов'язкові перевірки відповідними організаціями заходів підготовки військовослужбовців по вивченню міжнародного гуманітарного права та дотримання прав людини, а також зобов'язують надання необхідної дорадчої допомоги та підтримки з юридичних і політичних питань командирам, яка необхідна їм для прийняття відповідних рішень.

Було надано ключову пораду щодо необхідності розуміння концепції держави, на території якої буде виконувати обов'язок військовослужбовець.

Підготовлені законодавчі ініціативи щодо запровадження принципу бойового імуні-

тету перш за все стосуються виконання бойових завдань військовослужбовцями на території України. Великобританія на законодавчому рівні ще не змогла врегулювати це питання щодо військовослужбовців, які виконують обов'язки на території держави, у тому числі через наявний внутрішній конфлікт на території Північної Ірландії.

Представник Великобританії запевнив у повній підтримці Україні щодо запровадження принципу бойового імунітету та, у разі потреби, готовий надати необхідну допомогу з цього питання.

Павло Богуцький, доктор юридичних наук,
на початку свого виступу наголосив на безумовній актуальності круглого столу, тематика якого відповідає вимогам сьогодення та відноситься до питання формування та реалізації державної політики оборони в Україні.

На даний час питання відповідальності військовослужбовців, зокрема військових службових осіб, виходить за межі відомчої проблеми в розрізі діяльності окремо взятого правоохоронного органу чи в контексті кримінально-правової відповідальності.

Як уже було зазначено поважним присутніми цього заходу, коли мова ведеться про питання бойового імунітету, обов'язково обговорюється про проблематику діяльності правоохоронної системи, що не є випадковим.

Звернув увагу на окремі статті загальної частини Кримінального кодексу, зміст та практика застосування яких у мирний час не викликала сумнівів, проте ці приписи кримінального законодавства не відображають реалій сьогодення, коли ведеться мова про діяння в воєнних умовах, під час планування та проведення бойових операцій.

Частина третя статті «Діяння, пов'язане з ризиком» (стаття 42 Кримінального кодексу України) яка визначає, коли ризик не визнається виправданим, втрачає сенс на наявності відповідної правової конструкції у частині другій цієї статті, якою визначено, коли ризик визнається виправданим.

Аналогічно це стосується питання крайньої необхідності. Військовослужбовців, які знаходяться в умовах ведення бою, вони завжди є в умовах крайньої необхідності.

Абсолютним запобіжником щодо планування та проведення бойових операцій є норми міжнародного гуманітарного права.

До 2014 року у державі було досить скептичне відношення до норм міжнародного гуманітарного права, оскільки аналогічно відносились до можливого збройного конфлікту на території України.

В подальшому, більш активно почала впроваджуватися підготовка військовослуж-

бовців з питань знання та застосування норм міжнародного гуманітарного права. Норми міжнародного права є тією межею, де неможливо застосовувати воєнну силу.

Конструкція таких норм особливої частини Кримінального кодексу, як «Службова недбалість» та «Бездіяльність» не є конкретними, тому виникає питання щодо сенсу існування таких статей в законі. Правозастосування таких норм викриває ряд проблем і недоліків діяльності правоохоронної системи.

На даному етапі є необхідність відновити систему військової юстиції України, оскільки у правоохоронних органах відсутнє розуміння завдань, які виконують складові сектору безпеки і оборони держави щодо забезпечення воєнної безпеки держави.

Потрібно повертатися по раніше існуючої моделі функціонування військових прокуратур, більш активно розвивати питання реформування Військової служби правопорядку Збройних Сил України у Військову поліцію, а також відтворювати діяльність військових судів.

А завершення свого виступу підсумував позицію щодо необхідності обумовлення у законодавстві питання воєнного ризику, а також вирішення питання щодо відновлення військової юстиції в Україні.

Сергій Личик, заступник керівника спеціальної прокуратури у військовій та оборонній сфері, зауважив про дійсну наявність проблеми, пов'язаної з питанням бойового імунітету військовослужбовців, яке потрібно досліджувати та чітко окреслити на законодавчому рівні.

Незважаючи на приписи статті 42 Кримінального кодексу України щодо діяння, пов'язаного з ризиком, починаючи з 2014 року відсутня сформована судова практика щодо застосування цієї статті в конкретних кримінальних провадженнях по відношенню до військових командирів.

Відсутність належним чином сформованої правової позиції Верховного суду щодо застосування статті 42 призводить до неоднозначного її розуміння з огляду на наявність у відповідних статтях розділу XIX (Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення) таких особливих кваліфікуючих обставин, як діяння, вчинені в умовах особливого періоду, воєнного стану чи в бойовій обстановці, які передбачають більш суворі кримінальні санкції при скоєнні військовослужбовцями певних злочинних діянь.

Зазначена проблематика підлягає усуненню та обов'язковому врахуванню у проєкті нової редакції Кримінального кодексу України шляхом більш досконалого визначення військового злочину, передбачення поняття бойового імунітету із чіткими критеріями,

за якими можна буде розмежовувати злочинні діяння від діянь, пов'язаних з ризиком.

Ще одна проблема неоднозначності кримінального законодавства на прикладі окремих статей Кримінального процесуального кодексу України, які є неоднозначними для розуміння, оскільки компетенція розпочати досудове розслідування в кожному випадку безпосереднього виявлення ознак кримінального правопорушення відповідно до статті 25 і обов'язок прийняти та зареєструвати будь-яку заяву чи повідомлення про кримінальні правопорушення, а також розпочати досудове розслідування, як це вимагається статтею 214, є суперечливими.

Практика застосування цих статей свідчить, що навіть, коли правоохоронні органи не вбачають ознак кримінального правопорушення відповідно до статті 25, і відмовляють у внесенні відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань за відповідними фактами, суди першої інстанції зобов'язують розпочати досудове розслідування відповідно до статті 214. Така неузгодженість законодавчих норм створює уяву роботи органів прокуратури за так званим принципом виконання плану та визначених показників щодо кількості порушених кримінальних проваджень.

Окремо було акцентовано увагу на необхідності концентрації у одному правоохоронному органі повноважень проводити досудові розслідування усіх злочинів щодо військовослужбовців. На даний час, з огляду на кількість органів, які проводять досудові розслідування, нерідко виникають спори щодо підслідності.

Також було вказано на реформування прокуратури, що є наслідком внесених у 2019 році змін в законодавство України, відповідно до яких в умовах збройної агресії Російської Федерації, ведення війни проти України військовою прокуратурою було ліквідовано.

На завершення виступу було поінформовано про започатковану роботу щодо реформування системи військової юстиції шляхом розроблення концепції системи військової юстиції, опрацювання питання створення нового спеціалізованого правоохоронного органу – державного бюро військової юстиції, а також необхідності відновлення діяльності військових прокуратур.

Анатолій Маркевич, адвокат, ветеран прокуратури України, звернув увагу, що на круглому столі порушене дуже важливе питання з огляду на те, що права військовослужбовців не захищені на законодавчому рівні.

Формулювання поняття ризику, визначене у Кримінальному кодексі України, не відповідає вимогам сьогодення, залишається фактично незмінним з часів попередньої редакції кримінального законодавства, у тому числі радянського періоду, оскільки стосується мирного часу та не враховує можливих ризиків воєнної діяльності. Авторський колектив, який працює над новою редакцією Кримінального кодексу України, повинен усунути таку прогалину.

Поняття бойового імунітету необхідно запроваджувати, на сам перед, на теоретичному рівні, для його вірного правозастосування.

Окремо звернув увагу на питання проведення судових експертиз, які стосуються воєнної сфери, призначених у рамках відповідних кримінальних проваджень. Слідчі правоохоронних органів, судді через відсутність спеціальних знань не здатні об'єктивно оцінити результати таких експертиз. Як наслідок – питання винуватості військовослужбовців вирішується на підставі експертизи.

Критичною є проблема відсутності підготовлених кадрів правоохоронно-судової системи, які б мали базові знання у військовій сфері, розуміли специфіку воєнної діяльності. Необхідне відновлення діяльності військової прокуратури, органів військової юстиції.

На завершення виступу було звернуто увагу на необхідності підвищення рівня правосвідомості військовослужбовців, обов'язковості вивчення міжнародного гуманітарного права, яке безпосередньо стосується правил поведінки під час ведення бойових дій.

Олександр Мусієнко, адвокат, експерт ГО "Центру оборонних стратегій",

подякував усім присутнім за фахову та предметну дискусію, яка вказує на необхідність внесення змін у законодавство України.

З цією метою проектною командою Центру підготовлено законодавчі ініціативи, які направлені на врегулювання питання відповідальності військовослужбовців та запровадження у законодавство України принципу бойового імунітету.

Актуальність порушених питань зумовлена триваючою російською агресією проти нашої держави, в умовах якої командири віддають накази, пов'язані з виконанням бойових завдань.

Від рішень, які приймаються командирами в бойових умовах, безпосередньо залежить захист територіальної цілісності України, як це передбачено Конституцією та законами України. Проте наслідки виконання таких наказів в умовах війни спрогнозувати та передбачити неможливо.

З метою забезпечення неухильного дотримання норм та принципів норм міжнародного гуманітарного права та правил застосування сили, пропонується передбачити на законодавчому рівні такий обов'язок для усіх військовослужбовців.

Проте, вважається, що не може підставою звільнення від кримінальної відповідальності військовослужбовців, які виконують бойові завдання, факти віддання або виконання явно протиправних, злочинних наказів.

Враховуючи досвід іноземних партнерів, держав – членів НАТО щодо запровадження та застосування принципу бойового імунітету, а також реалії, в яких перебуває Україна, виникає необхідність врегулювання цього питання на законодавчому рівні.

Внесення відповідних змін у законодавство України обумовлене необхідністю захисту прав військовослужбовців, запровадженням у національне законодавство нових підходів та принципів задля правильного його застосування правоохоронними органами та судами.

Одноставність усіх присутніх щодо необхідності зміни системи військової юстиції також є позитивним висновком за результатами проведення цього круглого столу.

Результати обговорення порушених питань, надані фахові коментарі та пропозиції вказують на необхідність покращення правової системи нашої держави з урахуванням кращих світових практик.

defence.org.ua
office@defence.org.ua